

ความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

DENTAL SERVICE NEEDS OF ELDERLY IN CHONGKHAM SUB-DISTRICT MUANG DISTRICT MAE HONG SON PROVINCE

ผู้วิจัย

ณัฐพนธ์ สมสวาท

สาขาวิชา การบริหารงานสาธารณสุข มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิราสิริรี วสีวีรสิว

ดร.ฐาวรี ชันสำโรง

หลักสูตรสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชา การบริหารงานสาธารณสุข)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง เพื่อศึกษาความต้องการการบริการทางทันตกรรมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 250 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ระหว่างวันที่ 4 สิงหาคม ถึง 10 กันยายน 2559 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ไคสแควร์ และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 75.6 รองลงมาคือระดับปานกลาง ร้อยละ 24.4 ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคม และสถานภาพสมรส

ผลการศึกษาครั้งนี้ เสนอแนะให้ หน่วยงานที่รับผิดชอบในพื้นที่ จัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการการบริการทันตกรรมโดยสนับสนุนให้ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ มีความสนใจและเอาใจใส่ในเรื่องสุขอนามัยช่องปากของผู้สูงอายุมากขึ้น และหมั่นพาผู้สูงอายุมาตรวจสุขภาพช่องปากอย่างสม่ำเสมอ

คำสำคัญ : ความต้องการการบริการทางทันตกรรม ผู้สูงอายุ แรงสนับสนุนทางสังคม

ABSTRACT

This cross sectional survey research aimed to study dental service needs and related factors of elderly in Chongkham Sub-district Muang District Mae Hong Son Province. The samples of this study consisted of 250 people who were 60 years old and over. These samples were selected by using simple random sampling technique. Data were collected through self-administered questionnaire during the 4th August 2016 to the 10th September 2016. Data were then analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, chi – square and Pearson's correlation coefficient statistics. The results of this study showed that dental service needs of elderly indicated two levels, at a high level of 75.6 % and at a moderate level of 24.4 % respectively. According to the factors related to dental service needs of elderly, they were statistically significant (p -value < 0.05), and the factors included social support and marital status

The results of this study suggested that district public health officers should serve the dental service needs, support to families with elderly are interested in oral hygiene and care of the elderly more and always take the oral health of the elderly regularly

Keywords : Dental Service Need, Elderly, Social Support

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบัน ประชากรมีอายุสูงขึ้นมาก ระดับการสูงอายุ (เมื่อวัดโดยอัตราส่วนร้อยละของประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปต่อประชากรทั้งหมด) ของประเทศไทย (ร้อยละ 14) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของประชากรทั่วโลก (ร้อยละ 12) สูงกว่าของประเทศกำลังพัฒนา (ร้อยละ 9) มาก และกำลังจะมีอายุใกล้เคียงจะทันกับประเทศพัฒนาแล้ว (ร้อยละ 22.5) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2557) ในด้านรายได้ นั้น ข้อมูลการสำรวจประชากรสูงอายุ ปี 2557 พบว่า มีผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มากถึง หนึ่งในสาม (ร้อยละ 34.3) ของผู้สูงอายุทั้งหมดมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน (ไม่รวม คนที่ไม่มีรายได้) ซึ่งลดลงจากร้อยละ 46.5 จากการสำรวจประชากรสูงอายุในปี 2545 บุตรยังคงเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของผู้สูงอายุในปัจจุบัน จากการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี 2557 พบว่าแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุมาจากบุตร (รวมบุตรเลี้ยงและบุตรบุญธรรม) (ร้อยละ 36.7) (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2558) ข้อมูลจากการสำรวจ ประชากรสูงอายุในประเทศไทย ปี 2550, 2554 และ 2557 แสดงให้เห็นว่าแหล่งรายได้ หลักที่ได้รับจากบุตรได้ลดลงจากร้อยละ 52.3 ในปี 2550 มาเป็นร้อยละ 40.1 ในปี 2554 และ ลดลงเหลือร้อยละ 36.7 ในปี 2557 เมื่อคนไทยอายุยืนยาวขึ้น ค่าใช้จ่ายของรัฐและครอบครัวในการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุจะเป็นประเด็นสำคัญ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2558) ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขก็ได้ตระหนักถึงปัญหาสุขภาพเหล่านี้จึงได้จัดเตรียมแผน และโครงการต่าง ๆ รองรับผู้ให้บริการซึ่งเป็นผู้สูงอายุ เช่นกัน ในทางทันตกรรม หรือทางทันตสาธารณสุขก็มีมาตรการหรือโครงการต่าง ๆ เพื่อรองรับเช่นกัน เนื่องจากผู้ป่วยในกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่เป็นผู้ป่วยที่มีปัญหาในช่องปากเพียงอย่างเดียว แต่ผู้สูงอายุมักมีโรคประจำตัว เช่น โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด โรคเบาหวาน ร่วมด้วยเป็นต้น แม้จะเป็นผู้ที่ไม่มีความรู้ทางสุขภาพใดๆ แต่ผู้สูงอายุก็มีความเสื่อมถอยของระบบต่าง ๆ ในร่างกาย รวมทั้งเนื้อเยื่อกระดูกและฟัน และอวัยวะที่รองรับฟัน ต่อม น้ำลาย และเยื่อเมือกต่างๆ ในช่องปาก เป็นต้น เหล่านี้ ย่อมทำให้ผู้สูงอายุ เกิดโรคและปัญหาต่าง ๆ ในช่องปากได้ง่าย ซึ่งแบ่งออกเป็น ปัญหาสุขภาพช่องปากหลัก ๆ 7 ประการ ได้แก่ ฟันผุและรากฟันผุ โรคเหงือกอักเสบและปริทันต์อักเสบ ฟันสึก น้ำลายแห้ง การสูญเสียฟันและ

ปัญหาจากการใส่ฟันปลอม มีแผลหรือรอยโรคกระเร็งในช่องปาก และปัญหาเรื่องระบบการบดเคี้ยว ซึ่งเป็นปัญหาที่ทำให้ผู้สูงอายุต้องมาพบทันตแพทย์

จากรายงานผลสำรวจสุขภาพช่องปากระดับประเทศครั้งที่ 7 ปี พ.ศ. 2555 (กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2556) พบว่า ปัญหาหลักในผู้สูงอายุยังคงเป็นการสูญเสียฟัน ผู้สูงอายุ 60-74 ปี ร้อยละ 88.3 มีการสูญเสียฟันบางส่วนและร้อยละ 7.2 สูญเสียฟันทั้งปาก และการสูญเสียฟันยังคงเพิ่มขึ้นต่อเนื่องตามอายุ ความต้องการใส่ฟันเทียมทั้งปากในผู้สูงอายุ 60-74 ปี ลดลงจากร้อยละ 4.1 ในการสำรวจครั้งที่ 6 เป็นร้อยละ 2.5 ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากมีการรณรงค์ใส่ฟันทั้งปากเพื่อการเคี้ยวอาหารอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบัน ผู้สูงอายุ 60-74 ปี ร้อยละ 57.8 มีฟันแท้ใช้งานได้น้อย 20 ซี่ เฉลี่ย 18.8 ซี่ต่อคนร้อยละ 43.3 มีฟันหลังสบกันอย่างน้อย 4 คู่สบ สำหรับข้อมูลการสำรวจสุขภาพช่องปากในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น (กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, 2556) พบว่า ผู้สูงอายุ 60-74 ปี มีการสูญเสียฟันบางส่วนถึง ร้อยละ 96.7 (สูงกว่าระดับประเทศ) สูญเสียฟันทั้งปาก ร้อยละ 6.3 และการสูญเสียฟันเมื่ออายุ 80-89 ปี พบสูญเสียฟันทั้งปากร้อยละ 44.2 ผู้สูงอายุ 60-74 ปี ร้อยละ 42.3 มีฟันแท้ใช้งานได้น้อย 20 ซี่ เฉลี่ย 19.1 ซี่ต่อคนร้อยละ 36.5 มีฟันหลังสบกันอย่างน้อย 4 คู่สบ จากข้อมูลทั้งในระดับประเทศและข้อมูลในพื้นที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพการบดเคี้ยวที่ลดลงชัดเจน แม้จำนวนฟันแท้ใช้งานในกลุ่มผู้สูงอายุตอนต้นจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการสำรวจครั้งก่อนๆ แต่ฟันแท้ที่เหลืออยู่นี้ยังมีปัญหาโรคและความผิดปกติในช่องปากที่จำเป็นต้องได้รับการดูแลที่เหมาะสม เพื่อป้องกันและชะลอความเจ็บปวดและการสูญเสียฟันที่จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ประเด็นที่ควรให้ความสำคัญสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุ นอกจากการสื่อสารความรู้ให้เข้าใจและตระหนักในเรื่องการดูแลสุขภาพช่องปากด้วยตนเองที่ถูกต้องแล้ว การสนับสนุนให้มีการตรวจคัดกรองกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรค การรับบริการรักษาตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม จึงเป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นในการลดการสูญเสียฟัน พร้อมกับการใส่ฟันบางส่วนและทั้งปากเพื่อทดแทนฟันที่สูญเสียไป

ในการดำเนินกิจกรรมทางทันตสาธารณสุขในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น ยังคงมีอุปสรรคในเรื่องของการเดินทาง และการเข้าถึงบริการ เนื่องจากภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่สูง มีส่วนที่เป็นที่ราบน้อย มีการกระจายตัวของประชากรมาก ทำให้การดำเนินกิจกรรมทางสุขภาพต่างๆ ไม่สามารถทำได้ครอบคลุม และจากข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุ และปัญหาทางสุขภาพข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะที่เป็นทันตแพทย์ ได้ทำงานส่งเสริม ป้องกันรักษาและฟื้นฟูโรคในช่องปากในประชากรทุกกลุ่มอายุในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น แต่กลับได้รับการบริการทางทันตกรรมไม่ครอบคลุมอย่างที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะในกลุ่มประชากรสูงอายุซึ่งนับวันจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นถึงสถานการณ์ทางด้านทันตสุขภาพที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตในกลุ่มของผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งต้องทำการวางแผนการดำเนินงานทางทันตสาธารณสุขเพื่อเฝ้าระวังสถานการณ์โรคในช่องปาก อีกทั้งยังไม่เคยมีการศึกษาวิจัยถึงความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่นี้มาก่อน จึงมีความสนใจที่จะศึกษาความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อที่จะนำผลการศึกษาไปพัฒนาการบริหาร วางแผน และประยุกต์ใช้เกี่ยวกับการดำเนินงานทันตสุขภาพของผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการ เพื่อการมีสุขภาพช่องปากที่ดีมากยิ่งขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการการบริการทางทันตกรรมและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรอบแนวความคิดในการทำวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการการบริการสุขภาพ (Demand for Health Services) มาเป็นกรอบแนวคิด และได้นำปัจจัยทางสภาพภูมิศาสตร์ในบริบทของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เป็นอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมทางทันตสาธารณสุข มาประยุกต์ใช้ร่วมด้วย โดยกำหนดเป็นตัวแปรอิสระ ดังนี้ 1) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สิทธิการรักษา ระยะทางการเดินทางมาโรงพยาบาล ระยะเวลาในการเดินทางมาโรงพยาบาล และค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาโรงพยาบาล 2) ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก และ 3) แรงสนับสนุนทางสังคม และ ตัวแปรตาม ได้แก่ ความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง กลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน 250 คน ซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ระหว่างวันที่ 4 สิงหาคม ถึง 10 กันยายน 2559 โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 10 ข้อ ส่วนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก จำนวน 15 ข้อ ส่วนที่ 3 ข้อมูลแรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุ จำนวน 15 ข้อ ส่วนที่ 4 ข้อมูลความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ จำนวน 15 ข้อ โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้พิจารณาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหา แล้วหาค่าเชื่อมั่นของเครื่องมือ โดยนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน แล้วหาค่าความเที่ยง (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) และวิธีของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson Method) ในแบบสอบถามส่วนความรู้ โดยความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก มีค่าความเชื่อมั่น 0.78 แรงสนับสนุนทางสังคม มีค่าความเชื่อมั่น 0.99 และความต้องการการบริการทางทันตกรรม มีค่าความเชื่อมั่น 0.96 จากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ คือ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและไคสแควร์

ข้อพิจารณาด้านจริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่องนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2559 ตามรหัสโครงการเลขที่ HE-WTU 542595 เอกสารรับรองเลขที่ WTU2559-0051

ผล/สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นเพศชาย ร้อยละ 50.8 กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 60-69 ปีขึ้นไปมีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 63.6 สถานภาพสมรสพบว่า ส่วนใหญ่เป็นสถานภาพสมรสคู่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.8 กลุ่มตัวอย่างมีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 38.8 อาชีพของกลุ่มตัวอย่างพบว่า แม่บ้าน/ไม่ได้ประกอบอาชีพ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 42.8 รายได้ของกลุ่มตัวอย่างพบว่า รายได้ที่มีจำนวนมากที่สุดอยู่ที่ 600-1,500 บาท คิดเป็นร้อยละ 55.6 สิทธิการรักษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสิทธิการรักษาเป็นบัตรทอง คิดเป็นร้อยละ 73.2 ระยะทางในการเดินทางมาโรงพยาบาล 5-10 กิโลเมตรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.8 ระยะเวลาในการเดินทางมาโรงพยาบาลที่มากที่สุดอยู่ที่ช่วง 11-20 นาที คิดเป็นร้อยละ 48.4 ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาโรงพยาบาล 0-40 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.0

2. ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.8. รองลงมาคือ ระดับน้อยคิดเป็นร้อยละ 34.8 และระดับมากคิดเป็นร้อยละ 24.4

3. แรงสนับสนุนทางสังคมของผู้สูงอายุอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.6 รองลงมาคือ ระดับน้อยคิดเป็นร้อยละ 30.4 และระดับมากคิดเป็นร้อยละ 10.0

4. ความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 75.6 รองลงมาคือระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 24.4 และไม่พบระดับน้อย (ดังตารางที่ 1)

5. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สันและไคสแคว์ พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคม ($r = 0.217$) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ส่วน เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ สิทธิการรักษา ระยะทางในการเดินทางมาโรงพยาบาล ระยะเวลาในการเดินทางมาโรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาโรงพยาบาล และความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ ($p\text{-value} > 0.05$) (ดังตารางที่ 2 และ 3)

ตารางที่ 1 จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ (n = 250)

ความต้องการการบริการทางทันตกรรม			จำนวน	ร้อยละ
ระดับน้อย	ร้อยละ 0-60)	(15 - 44 คะแนน)	0	0.0
ระดับปานกลาง	ร้อยละ 61-80)	(45 - 59 คะแนน)	61	24.4
ระดับมาก	ร้อยละ 80-100)	(60 - 75 คะแนน)	189	75.6
รวม			250	100.0

ตารางที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ สิทธิการรักษา กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุโดยวิเคราะห์ด้วยไคสแควร์ (n = 250)

ตัวแปร	ความต้องการการบริการทางทันตกรรม		p-value
	ปานกลาง	มาก	
เพศ			
ชาย	29 (22.8)	98 (77.2)	0.558
หญิง	32 (26.0)	91 (74.0)	
สถานภาพสมรส			
โสด/หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่	11 (15.1)	62 (84.9)	0.027*
สมรส	50 (28.2)	127 (71.8)	
ระดับการศึกษา			
ไม่ได้เรียน	21 (22.6)	72 (77.4)	0.155
ประถมศึกษา	20 (20.6)	77 (79.4)	
มัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า	16 (38.1)	26 (61.9)	
สูงกว่ามัธยมศึกษา	4 (22.2)	14 (77.8)	
อาชีพ			
ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว	8 (28.6)	20 (71.4)	0.895
เกษตรกร	21 (25.9)	60 (74.1)	
รับจ้างทั่วไป	8 (23.5)	26 (76.5)	
แม่บ้าน/ไม่ได้ประกอบอาชีพ	24 (22.4)	83 (77.6)	
สิทธิการรักษา			
ข้าราชการบำนาญ	11 (28.9)	27 (71.1)	0.264
บัตรทอง	40 (21.9)	143 (78.1)	
ใช้สิทธิของลูกเบิกได้	10 (34.5)	19 (65.5)	

* p - value < 0.05 (Chi-Square test)

ตารางที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ อายุ รายได้ ระยะทางในการเดินทางมาโรงพยาบาล ระยะเวลาในการเดินทางมาโรงพยาบาล ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาโรงพยาบาล ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก และแรงสนับสนุนทางสังคม กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุโดยวิเคราะห์ด้วยสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (n = 250)

ตัวแปร	ความต้องการการบริการทางทันตกรรม	
	สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	p-value
อายุ	-0.066	0.300
รายได้	-0.008	0.894
ระยะทางในการเดินทางมาโรงพยาบาล	0.077	0.226
ระยะเวลาในการเดินทางมาโรงพยาบาล	0.122	0.053
ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาโรงพยาบาล	0.118	0.063
ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพช่องปาก	0.070	0.273
แรงสนับสนุนทางสังคม	0.217	0.001*

* p – value < 0.05 (Pearson’s Correlation)

อภิปรายผล

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

ความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า ความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ อยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 75.6 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลางคิดเป็นร้อยละ 24.4 และไม่พบระดับน้อย สามารถอธิบายได้ว่า ผู้สูงอายุเป็นวัยที่มีการเสื่อมถอยของการทำหน้าที่ของอวัยวะต่างๆ โรคฟันก็ถือเป็นหนึ่งในการเสื่อมถอยนั้น ซึ่งจะเกิดพยาธิสภาพกับทั้งเหงือกและฟัน อีกทั้ง ยังเป็นผลจากโรคทางระบบ เช่น ความดันโลหิตสูง และเบาหวาน ที่สัมพันธ์กับการเกิดโรคปริทันต์ในผู้สูงอายุ จึงมีความต้องการการบริการทางทันตกรรม ทั้งการได้รับบริการทางทันตกรรมโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และต้องการได้รับความสะดวก สามารถเข้าถึงบริการได้โดยง่าย โดยต้องการให้มีช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของ พันธิตรา สิงห์เขียว (2558) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีความต้องการบริการด้านสุขภาพในระดับมาก โดยพบว่าผู้สูงอายุต้องการให้สถานบริการสาธารณสุขมีช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุเพื่อความสะดวกรวดเร็ว และต้องการให้สถานบริการมีการจัดบริการให้คำปรึกษาทั่วไปแก่ผู้สูงอายุ สอดคล้องกับการศึกษาของ วันชัย ชูประดิษฐ์ (2555) พบว่า ความต้องการได้รับสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ ในแต่ละด้านในภาพรวมมีความต้องการอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับการศึกษาของ นันทนา อยู่สบาย (2557) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในองค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ร้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการมีความต้องการสวัสดิการสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีความต้องการมากที่สุดคือด้านความปลอดภัยในชีวิต รองลงมา ด้านสุขภาพอนามัย

ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) สามารถอธิบายได้ว่า วัยสูงอายุเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างทั้งทางกาย ทางจิตใจ และทางสังคม ผู้สูงอายุจะมีความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆได้น้อยลง จึงต้องอาศัย หรือพึ่งพิงคู่ชีวิต หรือบุคคลในครอบครัว ให้ช่วยในการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันต่อไปได้ ซึ่งพลังที่ได้จากครอบครัวนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความต้องการบริการสุขภาพได้ นอกจากนี้การจัดกิจกรรมหรือโครงการจากโรงพยาบาลหรือหน่วยงานภาครัฐ ก็ถือว่าเป็นบทบาทสำคัญต่อความต้องการการบริการทางทันตกรรมในผู้สูงอายุ เช่น การจัดโครงการฟันเทียมพระราชทาน เป็นต้น ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกันกับการศึกษาของ วิชชุดา เนตตกุล (2551) ที่พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิด ซึ่งถ้าหากได้รับปัจจัยดังกล่าวในเชิงบวก จะส่งเสริมให้มีพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ดี สอดคล้องกับการศึกษาของ พันธิตรา สิงห์เขียว (2558) ที่พบว่า การสนับสนุนจากคนในครอบครัว มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ยิ่งการสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวมุ่งเน้น การใส่ใจดูแล หมั่นสอบถาม ให้ความรู้ข่าวสารด้านสุขภาพ และคอยดูแลเรื่องการดำรงชีวิต ยิ่งทำให้ผู้สูงอายุมีความต้องการการบริการด้านสุขภาพมากขึ้นด้วย และสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิริรัตน์ รอดแสง (2558) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุในเขตตำบลทุ่งทอง อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ แรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว จากเพื่อน และจากบุคลากรทางการแพทย์

ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตตำบลจองคำ ได้แก่ สถานภาพสมรส มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) สามารถอธิบายได้ในทำนองเดียวกันกับแรงสนับสนุนทางสังคมว่า อาการเจ็บป่วยต่างๆล้วนป็นทอนทั้งสภาพร่างกายและสภาพจิตใจ การที่สถานภาพ เป็น โสด/หม้าย/หย่าร้าง/แยกกันอยู่ อาจทำให้ปัญหา หรือสภาวะโรคที่เกิดขึ้น จะมิได้คอยสนใจและเอาใจใส่ในประเด็นปัญหานั้นมากกว่า นำพาไปสู่ความต้องการบริการที่มากกว่าได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ วิชชุดา เนตตกุล (2551) ที่พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิด ซึ่งถ้าหากได้รับปัจจัยดังกล่าวในเชิงบวก จะส่งเสริมให้มีพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ดี และสอดคล้องกับการศึกษาของ กัมพล กล่ำสีทอง (2555) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลสิเกา อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ที่มีสถานภาพสมรสแต่งงาน จะมีความต้องการสวัสดิการสังคมเพิ่มขึ้น แต่ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ พันธิตรา สิงห์เขียว (2558) ที่พบว่า สถานภาพสมรสของผู้สูงอายุในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ไม่มีความสัมพันธ์กับความต้องการการบริการด้านสุขภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะด้านนโยบาย

1. โรงพยาบาล/ศูนย์สุขภาพชุมชนเมือง/โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรกำหนดนโยบายเพิ่มเติมในการสนับสนุนทางสังคมเพื่อตอบสนองความต้องการการบริการทางทันตกรรมของผู้สูงอายุ โดยเน้นการประชาสัมพันธ์ กระตุ้นเตือนให้ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ พาผู้สูงอายุมารับการตรวจฟันและขูดหินปูนเป็นประจำ
2. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ/โรงพยาบาล มีการจัดทำนโยบายเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ โดยบูรณาการในเรื่องสุขภาพช่องปากเข้าไป ด้วยเพื่อตอบสนองความต้องการการบริการทันตกรรมในกลุ่มผู้สูงอายุ
3. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ/โรงพยาบาล จัดทำนโยบายเพิ่มการเข้าถึงผู้สูงอายุ โดยส่งเสริมการดูแลในบ้านและครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ ผ่านกิจกรรมในชุมชนเอง เพื่อสร้างพลังเครือข่าย และให้พลังเครือข่ายดูแลตัวชุมชนเองต่อไป

ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปประยุกต์ใช้

1. สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ/โรงพยาบาล มีการจัดกิจกรรมครอบครัวความสัมพันธ์ เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงระหว่างผู้สูงอายุ บุคคลในครอบครัวหรือผู้ดูแลผู้สูงอายุ และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในจุดบริการสาธารณสุข เพื่อตอบสนองความต้องการการบริการทันตกรรม โดยเป็นการบูรณาการงานทางสุขภาพอื่นๆ เข้าด้วยกันได้อีกด้วย
2. โรงพยาบาล/ศูนย์สุขภาพชุมชนเมือง/โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการการบริการทันตกรรมโดยสนับสนุนให้ครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ มีความสนใจและเอาใจใส่ในเรื่องสุขอนามัยช่องปากของผู้สูงอายุมากขึ้น และหมั่นพาผู้สูงอายุมาตรวจสุขภาพช่องปากอย่างสม่ำเสมอ
3. โรงพยาบาล/ศูนย์สุขภาพชุมชนเมือง/โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการการบริการทันตกรรม โดยให้ผู้สูงอายุได้รับบริการโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย อำนวยความสะดวกโดยมีช่องทางพิเศษสำหรับผู้สูงอายุ และมีพื้นที่รองรับบริการทางทันตกรรมที่เพียงพอ ทั้งจำนวนหน่วยบริการ ยูนิตทำฟันและครุภัณฑ์ต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ให้บริการทางทันตกรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยในรูปแบบกึ่งทดลอง เพื่อศึกษาผลของการสร้างแรงสนับสนุนทางสังคม กับความต้องการการบริการทันตกรรมของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาศักยภาพการดำเนินกิจกรรมทางทันตสุขภาพในผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป
2. ควรมีการศึกษาวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในเรื่องความต้องการการบริการทันตกรรมของผู้สูงอายุ เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้ปัญหาเชิงลึกมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2551). **คู่มือการดำเนินงานโครงการส่งเสริม ป้องกันโรคในช่องปากผู้สูงอายุตามชุดสิทธิประโยชน์ทางทันตกรรมภายใต้โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าปี 2551**. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. นนทบุรี.
- กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2551). **รายงานผลสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2549-2550**. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. นนทบุรี.
- กองทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2556). **รายงานผลสำรวจสถานะทันตสุขภาพแห่งชาติ ครั้งที่ 7 พ.ศ. 2555**. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. นนทบุรี.
- กัมพล กล่ำสีทอง (2555). **การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลลิเกา อำเภอลิเกา จังหวัดตรัง**. การค้นคว้าแบบอิสระหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- จิตา รัตนวิไลศักดิ์. (2554). **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการใช้บริการทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองบุรีรัมย์**. การค้นคว้าอิสระ สาธารณสุขศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นันทนา อยู่สบาย. (2557). **ความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุ ในองค์การบริหารส่วนตำบลศิระจรเข้ น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ**. ปัญหาพิเศษ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พันจิตรา สิงห์เขียว. (2558). **พฤติกรรมสุขภาพ การสนับสนุนทางสังคม และความต้องการบริการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุในอำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก**. วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวรวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี; 23(3).
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.). (2558). **รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557**. หน้า 17-38. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- วันชัย ชูประดิษฐ์. (2555). **การศึกษาความต้องการสวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในเขตเทศบาล ตำบลลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่**. การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- วิษชุดา เนตตกุล (2551). **พฤติกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากของผู้ป่วยเบาหวาน**. *วิทยาสารทันตสาธารณสุข*. 13(2), 69-73.
- ศิริรัตน์ รอดแสง (2558). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมดูแลสุขภาพช่องปากของผู้สูงอายุ ในเขตตำบลทุ่งทอง อำเภอนงบัว จังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). **ประชากรสูงอายุไทย : ปัจจุบันและอนาคต**. กรุงเทพมหานคร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2557). **บทสรุปสำหรับผู้บริหาร การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2557**. หน้า 1-4. กรุงเทพมหานคร.

- สุภาพร แสงอ่วม. (2558). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเข้าถึงบริการทันตกรรมของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนล่าง ประเทศไทย. **ชม. ทันตสาร**; 36(1) : 53-61
- เสาวนิจ นิจอนันต์ชัย. (2553). การสนับสนุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดูแลตนเองของผู้สูงอายุใน จังหวัดสมุทรปราการ. **วารสารกองการพยาบาล** ปีที่ 37 ฉบับที่ 2. สำนักการพยาบาลกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข. นนทบุรี.
- Bloom B. (1976). **Human Characteristics and School Learning**. New York: McGraw-Hill.
- Feldstein P. (1966). **Research on the Demand for Health Services**. The Milbank Memorial Fund Quarterly. Chicago, U.S.A.
- Grossman M. (1972). On the Concept of Health Capital and the Demand for Health. **The Journal of Political Economy** Vol 80 P 223-255.
- House, J. S., & Kahn, R. L. (1985). Measures and Concepts of Social Support. In S. Cohen & S. L. Syme (Eds.), **Social Support and Health** (pp. 83–108). New York: Academic Press.
- Morgan M.Z. et al. (2016). Dentist skill and setting to address dental treatment needs of care home residents in Wales. **Gerodontology**. 2016 Dec;33(4):461-469.
- Pradeep Y. et al. (2016). Gaps in need, demand, and effective demand for dental care utilization among residents of Krishna district, Andhra Pradesh, India. **J Int Soc Prev Community Dent**. 2016 Aug;6(Suppl 2):S116-21.